

Н. П. Дяченко,*кандидат наук з державного управління,
ORCID 0000-0002-4306-7665,
e-mail: n.diachenko@ukr.net,**Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,***В. С. Дяченко,***кандидат економічних наук,
ORCID 0000-0002-0055-9256,
ТОВ «СИЕТ ХОЛДИНГ», м. Київ*

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СФЕРИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах транзитивності економіки базовою складовою механізму формування засад сталого розвитку є забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на національному та міжнародних ринках. Це потребує інтенсифікації інноваційних процесів на підприємствах різних форм власності, адже нині інноваційна діяльність є потужним каталізатором та надійною гарантією забезпечення ефективності підприємницької діяльності. За таких умов ключовою умовою забезпечення конкурентних переваг є здатність до продукування, впровадження та капіталізації інновацій.

Стрімкий розвиток інноваційної сфери України та очевидні переваги застосування новітніх досягнень науки в повсякденній діяльності вітчизняних підприємств спонукають сучасних підприємців нарощувати інноваційний потенціал. Курс на інноваційний розвиток в Україні сприятиме реорганізації економіки на основі удосконалення наукомістких виробництв, запровадження прогресивних високотехнологічних процесів, розробки та випуску нової конкурентоспроможної продукції

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів інноваційної діяльності в Україні присвячені праці таких науковців, як М. Василенко, В. Геєць, І. Голосніченко, М. Матвійчук, Т. Новаченко, І. Сурай, Г. Ульянова, Л. Федулова, Р. Шишка та ін. Зокрема Ю. Волошук, С. Богачик та О. Іванишин [1, с. 78] наголошують, що з метою забезпечення ефективності впровадження інновацій необхідно вироблення дієвої інноваційної політики, яка передбачала б визначення цілей на найближчу перспективу і на майбутнє, виходячи з оцінки потенційних можливостей і забезпеченості ресурсами, на основі стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку.

Методологічні аспекти аналізу та оцінки інноваційного розвитку, у тому числі підприємств, висвітлено в працях дослідників, серед яких О. Довгань, О. Кириченко, В. Ляшенко, Г. П'ятницька та ін. Зокрема, В. Ляшенко та Л. Ковчуга [2, с. 91] пропонують власну методику оцінки інноваційної дія-

льності підприємства, що передбачає: нормування показників та визначення їх стандартизованих значень, визначення ваги кожного показника, розрахунок значення інтегральної оцінки.

Метою статті є дослідження стану, нагальних проблем та перспектив інноваційного розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток є визначальним чинником зростання ефективності діяльності підприємства, економічного зростання, покращення якості продукції, економічного використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації.

Саме тому однією з науково-практичних проблем, що стоять перед вітчизняною економічною наукою і потребують невідкладного розв'язання, є необхідність створення ефективного, адекватного сучасним вимогам організаційно-економічного механізму розвитку інноваційного підприємництва.

Необхідність розвитку економіки України на інноваційній основі була задекларована ще наприкінці минулого століття. Однак без наукових обґрунтувань та механізмів реалізації необхідних рішень ефективно розв'язання цієї проблеми практично неможливе, про що й свідчить сучасний стан української економіки. Саме тому особливої ваги сьогодні набувають наукові розробки, спрямовані на переведення економіки України на інноваційну модель розвитку та комплексне розв'язання проблем інноваційного процесу в трансформаційній економіці.

Головним наслідком виключення із державних пріоритетів цього чинника економічного зростання протягом усього періоду розвитку держави за незалежності стала глибока економічна криза в державі і, зокрема, в науковій та інноваційній сфері діяльності.

Наукові дослідження, розробки та інновації стають ключовими чинниками принципово нової соціально-економічної системи – економіки, що базується на знаннях, рішення про створення якої було прийнято Європейським Союзом у 2007 році під час

Лісабонського саміту (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community) [3].

Україна має належний освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей та наукових розробок.

Однак відповідно до рейтингових оцінок Європейського інноваційного табло 2020 (European Innovation Scoreboard 2020) [4] Україна щорічно втрачає позиції: 34 місце у 2014 році, 35 – у 2015-2018 роках, 36 – у 2019 році та передостаннє 38 місце у 2020 році, випередивши лише Румунію.

З метою поліпшення ситуації необхідно задіяти механізми переходу від низкотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки шляхом зорієнтованості державної політики на

створенні сприятливих умов насамперед для розвитку виробництва інтелектуальних продуктів та їх комерціалізації як в Україні, так і поза її межами.

Сучасна українська держава має дуже обмежену фінансову та інституційну спроможність. Саме тому наявні ресурси та потенціал доцільно зосередити на підтримці наукових досліджень, які є однією з основ інноваційного потенціалу, та створенні ефективної інфраструктури, яка сприятиме перетворенню результатів досліджень у продукт, придатний до комерціалізації. Однак відповідно до інформації Державного комітету статистики України упродовж 2010-2018 років відбулося значне скорочення кількості організацій, що здійснювали НДР (рис. 1).

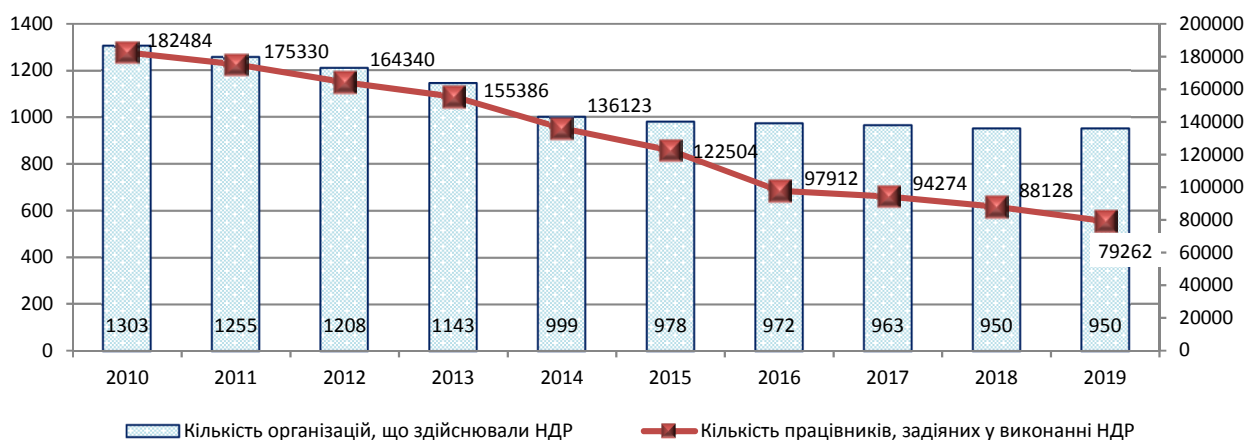

Рис. 1. Динаміка змін кількості організацій, що здійснювали НДР та кількості задіяних у її виконанні працівників упродовж 2010-2019 років
(сформовано авторами на основі джерела [5])

З метою розв'язання завдання переходу до інноваційного зростання Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року за № 526-р затверджено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, на її виконання передбачена розробка трирічних планів та контроль за їх виконанням, а також запровадження відрахувань у процесі трансферу технологій за кордон.

Ці заходи стабілізували ситуацію, і у 2019 році відбулося лише зменшення кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, у тому числі техніків та допоміжного персоналу (рис. 2).

За підсумками 2019 року найбільша кількість науковців досліджували технічні та природничі науки (рис. 3):

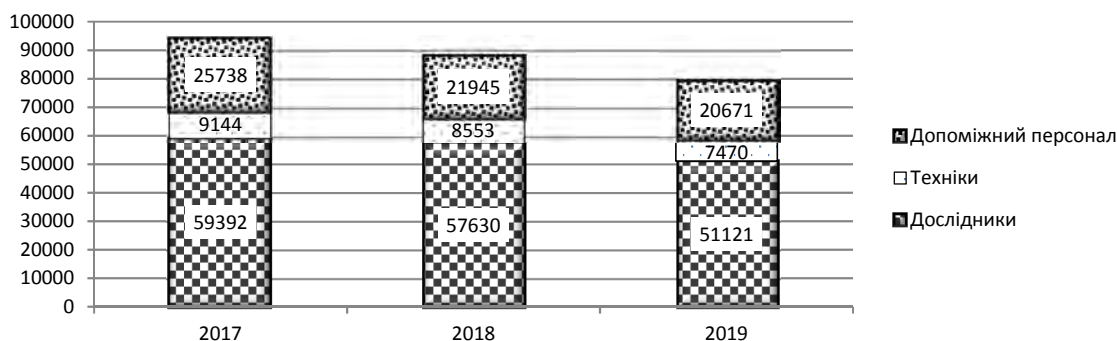

Рис. 2. Динаміка змін структури складу працівників (осіб), задіяних у виконанні НДР упродовж 2017-2019 років
(сформовано авторами на основі джерела [5])

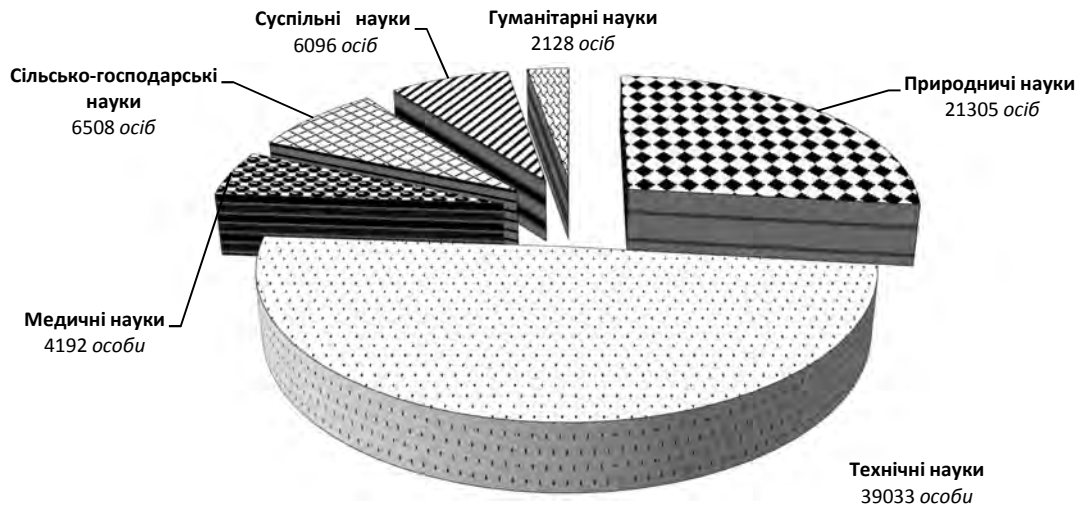

Рис. 3. Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, за галузями знань (сформовано авторами на основі джерела [5])

Переважає більшість працівників-виконавців НДР мають вищу освіту (рис. 4).

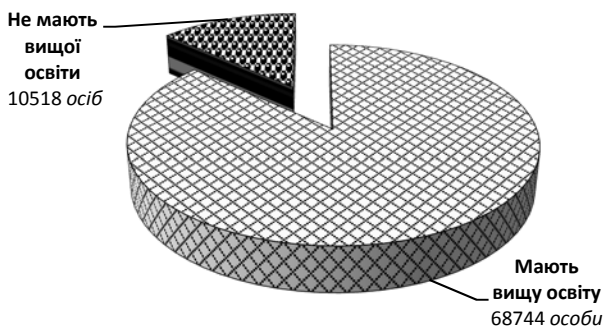

Рис. 4. Кількість дослідників, задіяних у виконанні НДР, за рівнем освіти у 2019 році (сформовано авторами на основі джерела [5])

Найбільшу кількість посеред дослідників, задіяних у виконанні НДР, становлять магістри (рис. 5).

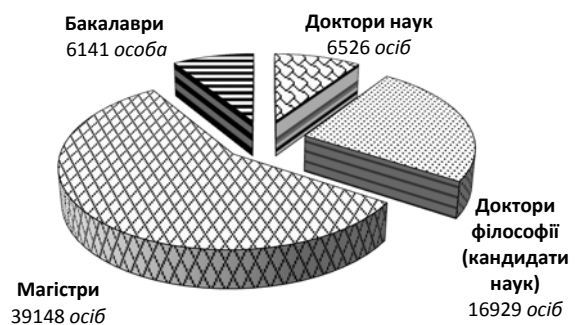

Рис. 5. Працівники, задіяні у виконанні НДР у 2019 році, які мають вищу освіту (сформовано авторами на основі джерела [5])

Вагомим показником наявного наукового потенціалу нації є вікова структура дослідників, задіяних у виконанні НДР: 48,5% становлять дослідники віком «50 років і старше» (див. таблицю).

Таблиця

Вік дослідників, задіяних у виконанні НДР у 2019 році, осіб [5]

До 25 років	25-29 років	30-34 роки	35-39 років	40-44 роки	45-49 років	50-54 роки	55-59 років	60-64 роки	65 років і старше
955	3582	5602	6198	5367	4606	3996	5249	5262	10304

Серед дослідників, залучених до виконання НДР у 2019 році, осіб чоловічої статі було на 12,5% більше (рис. 6).

Відповідно до даних Державного комітету статистики України спостерігається збільшення витрат на виконання наукових досліджень та розробок, зокрема, у порівнянні з 2010 роком (рис. 7).

Однак це відбувалося за рахунок інфляційних процесів – зростання курсу долара, знецінення гривні.

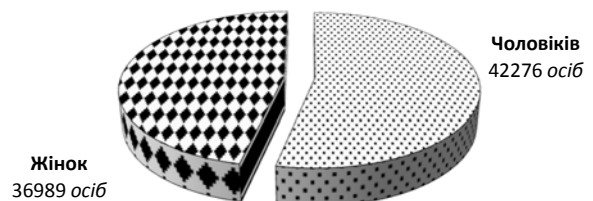

Рис. 6. Структура дослідників, залучених до виконання НДР у 2019 році (сформовано авторами на основі джерела [5])

Рис. 7. Динаміка змін витрат на виконання наукових досліджень та розробок
(сформовано авторами на основі джерела [5])

Динаміка ж витрат на виконання наукових досліджень та розробок, виражена у доларовому еквіваленті, хоча й демонструє з 2015 року тенденцію до зростання, не досягає навіть рівня 2010 року.

У 2020 році, відповідно Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), в оприлюдненому рейтингу Україна посіла 45 місце [6], поліпшивши результат 2019 року на дві позиції, однак не досягнувши рівня 2018 року (2019 рік – 47 місце, 2018 рік – 43, 2017 рік – 50, 2016 рік – 56 місце).

Такі бентежні тенденції вказують на нагальну необхідність удосконалення державної інноваційної політики. Адже, наявні в Україні структурні елементи національної інноваційної політики та нормативно-правове поле її реалізації не приведені у відповідність.

Як наслідок, результати діяльності наявних структурних елементів національної інноваційної політики не мають синергетичного ефекту, що сприяв би збільшенню ефективності національного виробництва товарів та послуг, зростанню їх конкурентоспроможності за рахунок широкомасштабного впровадження результатів наукових досліджень і науково-технічних/експериментальних розробок.

Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, яка забезпечувала б формування інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності.

Стала тенденція погіршення рівня інноваційної діяльності ідентифікує нагальну потребу формування цілісної національної інноваційної системи, призначення якої – створення інноваційних продуктів та послуг, їх швидке впровадження та комерціалізація.

Складність цієї проблеми обумовлена ігноруванням протягом усього періоду становлення і розвитку ринкової економіки принципу ефективного використання виробничого та науково-технічного потенціалу, необхідності його розвитку на інноваційній основі у зв'язку з повним вичерпанням екстенсивного чинника розвитку економіки України.

Інтенсифікація механізмів системного задіяння інноваційного потенціалу в підприємницькій діяльності забезпечить гарантоване зростання ВВП, а відтак, формуватиме засади конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки. З урахуванням того, що норми про інноваційну діяльність, прописані в актах різних галузей законодавства України, формують необхідне для переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку нормативно-правове забезпечення, вплив якого на результативність розвитку інноваційних процесів допоки не є достатнім, що обумовлене, зокрема й тим, що фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні наразі досить обмежене.

З метою формування передумов для його збільшення необхідно впровадити комплекс заходів щодо мобілізації наявних та потенційних фінансових ресурсів, зокрема шляхом залучення інвестицій.

З метою розбудови інноваційної економіки необхідно визначити державні пріоритети інноваційної діяльності в Україні, розробити комплекс заходів щодо їх сприяння, який включатиме: фінансові стимули, кадрову підготовку фахівців, створення умов для здійснення модернізації виробництва, залучення науково-дослідних інститутів до реалізації інноваційних проектів тощо.

Саме тому вкрай потрібна розробка нової парадигми подальшої трансформації та розвитку економіки України на основі інноваційної складової, яка

за сучасних умов ринкових трансформацій є визначальним чинником прогресивного розвитку продуктивних сил. Науково обгрунтоване розв'язання проблем розвитку української економіки саме на інноваційній основі наразі набуває винятково важливого значення.

Література

1. Волощук Ю. О., Богачик С. В., Іванишин О. В.

Засади забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1-2 (82). С.73-78. doi: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.1-2.11>. 2. **Ляшенко В. І., Ковчуга Л. І.** Рівень інноваційної діяльності промислових підприємств: методичний підхід до оцінки. *Економіка промисловості*. 2018. № 4. С. 87-101. doi: <http://doi.org/10.15407/econindustry.2018.04.087>. 3. **Treaty of Lisbon** amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>. 4. **European Innovation Scoreboard 2020**. URL: https://interactive-tool.eu/EIS/EIS_2.html. 5. **Наукова та інноваційна діяльність в Україні**: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 6. **Global Innovation Index 2020**. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf.

References

1. Voloshchuk, Yu. O., Bohachyk, S. V., Ivanyshyn, O. V. (2020). Zasyady zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv [Principles of ensuring innovative development of enterprises]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economy*, 1-2 (82), pp.73-78. doi: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.1-2.11> [in Ukrainian].
2. Lyashenko, V. I. & Kovchuha, L. I. (2018). The level of innovative activity of industrial enterprises: methodical approach to assessing. *Econ. promisl.*, 4 (84), pp. 87-101. doi: <http://doi.org/10.15407/econindustry.2018.04.087> [in Ukrainian].
3. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>.
4. European Innovation Scoreboard 2020. Retrieved from https://interactive-tool.eu/EIS/EIS_2.html.
5. Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini: stat. zbirnyk [Scientific and innovative activity in Ukraine: stat. collection]. (2019). Kyiv, State Statistics Service of Ukraine.
6. Global Innovation Index 2020. Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf.

Дяченко Н. П., Дяченко В. С. Аналіз основних тенденцій розвитку сфери інноваційної діяльності в Україні

У статті наголошено, що в сучасних умовах транзитивності економіки базовою складовою механізму формування засад сталого розвитку є забезпечення

конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на національному та міжнародних ринках.

З метою аналізу стану, нагальних проблем та перспектив інноваційного розвитку в Україні досліджено кількісні та якісні показники інноваційної діяльності.

Виявлено, що впродовж 2010-2019 років відбулося скорочення кількості організацій, що здійснювали науково-дослідну діяльність та кількість працівників, що займалися науковими дослідженнями і розробками.

Встановлено, що відповідно до інформації Державного комітету статистики України, спостерігається тенденція збільшення витрат (у млн грн) на науково-дослідну діяльність, однак це відбувалося за рахунок знецінення гривні, адже у доларовому еквіваленті з 2014 року спостерігається зниження рівня фінансування.

Виявлено, що відповідно до рейтингових оцінок Європейського інноваційного табло 2020 (European Innovation Scoreboard 2020) Україна щорічно втрачає позиції: 34 місце у 2014 році, 35 – у 2015-2018 роках, 36 – у 2019 році та передостаннє 38 місце у 2020 році, випередивши лише Румунію.

З урахуванням того, що фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні наразі досить обмежене, з метою формування передумов для його збільшення необхідно впровадити комплекс заходів щодо мобілізації наявних та потенційних фінансових ресурсів, зокрема шляхом залучення інвестицій.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, наукові дослідження і розробки.

Diachenko N., Diachenko V. Analysis of the Main Trends in the Development of the Sphere of the Innovation Activity in Ukraine

The article notes that in modern conditions of the transitivity of the economy, the basic component of the mechanism for forming the foundations of sustainable development is to ensure the competitiveness of domestic goods and services in the national and international markets.

For the purpose of analyzing the state, pressing problems and prospects of innovative development in Ukraine, quantitative and qualitative indicators of innovative activity have been investigated.

It was revealed that during 2010-2019 there was a decrease in the number of organizations engaged in research activities and the number of employees engaged in research and development.

It was found that, according to the State Statistics Committee of Ukraine, there is a tendency to an increase in expenditures (in million UAH) on research activities, but this was due to the depreciation of the hryvnia, because in dollar terms, there has been a decrease in the level of funding since 2014.

It was revealed that in accordance with the ratings of the European Innovation Scoreboard 2020, Ukraine loses its positions every year – 34th place in 2014, 35th place during 2015-2018, 36th place in 2019 year and the penultimate 38th in 2020, ahead of only Romania.

Taking into account the fact that the financial support of innovative activity in Ukraine is still very limited, in or-

der to form the prerequisites for its increase, it is necessary to introduce a set of measures to mobilize existing and potential financial resources, including by attracting investments.

Keywords: innovation, innovation activity, research and development.

Дяченко Н. П., Дяченко В. С. Анализ основных тенденций развития сферы инновационной деятельности в Украине

В статье отмечается, что в современных условиях транзитивности экономики базовой составляющей механизма формирования основ устойчивого развития является обеспечение конкурентоспособности отечественных товаров и услуг на национальном и международных рынках.

С целью анализа состояния, насущных проблем и перспектив инновационного развития в Украине исследованы количественные и качественные показатели инновационной деятельности.

Выявлено, что в течение 2010-2019 годов произошло сокращение количества организаций, осуществлявших научно-исследовательскую деятельность и

численность работников, занимавшихся научными исследованиями и разработками.

Установлено, что согласно информации Государственного комитета статистики Украины, наблюдается тенденция увеличения расходов (в млн грн) на научно-исследовательскую деятельность, однако это происходило за счет обесценивания гривны, ведь в долларовом эквиваленте с 2014 года наблюдается снижение уровня финансирования.

Выявлено, что в соответствии с рейтинговыми оценками Европейского инновационного табло 2020 (European Innovation Scoreboard 2020) Украина ежегодно теряет позиции: 34 место в 2014 году, 35 – в течение 2015-2018 годов, 36 – в 2019 году и предпоследнее 38 место в 2020 году, опередив лишь Румынию.

С учетом того, что финансовое обеспечение инновационной деятельности в Украине пока весьма ограничено, с целью формирования предпосылок для его увеличения необходимо внедрить комплекс мер по мобилизации имеющихся и потенциальных финансовых ресурсов, в том числе путем привлечения инвестиций.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, научные исследования и разработки.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2021

Прийнято до друку 16.03.2021